

ГУСАРОВ КОСТЯНТИН ВОЛОДИМИРОВИЧ,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
цивільного процесу Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: gusarovkv@mail.ru

ORCID ID orcid.org/0000-0001-8774-259X



УДК 347.95:342.565.2

Вплив конституційної скарги на остаточність судового рішення та вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі

Статтю присвячено аналізу інституту конституційної скарги, запровадженій у Конституцію Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» в частині впливу на остаточність судового рішення. Особливу увагу приділено співвідношенням вичерпання національних засобів юридичного захисту з конституційною скаргою в аспекті ст. 35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Проаналізовано зміст поняття остаточності судового рішення, який уперше закріплений у національному законодавстві в нормі ст. 151¹ Конституції України в редакції вищевказаного Закону. Зроблено висновок, що подання заінтересованою особою конституційної скарги не можна розглядати як перепону для звернення до Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: конституційна скарга, вичерпність національних засобів юридичного захисту, остаточність судового рішення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями обумовлюється змістом ст. 151¹ Конституції в редакції Закону «Про внесення змін до Конституції України

(щодо правосуддя)». Відповідно до вказаної норми Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований

в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано [1]. На час підготовки цієї статті (3 січня 2017 р.) до Конституційного Суду України надійшло 39 конституційних скарг, багато з яких стосуються питань визнання неконституційними окремих норм цивільного процесуального законодавства [2].

Слід зазначити, що в національному законодавстві на конституційному рівні вперше запроваджено термін «остаточність судового рішення», зміст якого не міститься в нормах вітчизняного права. Не визначеним, на думку автора, залишається і питання визначення використання всіх національних засобів юридичного захисту, зокрема у цивільному процесі.

Аналіз досліджень і публікацій дозволяє констатувати відсутність спеціальних досліджень, присвячених викладеним у статті питанням впливу конституційної скарги на остаточність судового рішення та вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі. Однак на монографічному рівні інститут конституційної скарги у механізмі доступу до конституційного правосуддя був предметом фундаментальних наукових досліджень, зокрема, М. М. Гульгя [3], а також колективу авторів за загальною редакцією О. В. Петришина [4]. На проблеми властивостей судового рішення у цивільному процесі, включаючи остаточність, зверталась увага В. В. Комаровим [5]. Разом з тим питанням запровадження

конституційної скарги присвячена науково-практична конференція [6] та наукові статті Л. І. Летнянчина [7] та інших авторів.

З огляду на це **завданням статті** є аналіз положень норм Конституції та цивільного процесуального законодавства України, практики Європейського суду з прав людини та літературних джерел з метою дослідження впливу конституційної скарги на остаточність судового рішення та на вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Статтею 35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначається, що Європейський суд з прав людини може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

Зміст Конвенції відображає, як зазначено в одному з аналізів застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, два основних аспекти її дії – матеріально-правовий та процесуаль-

ний. У частині її норм містяться ті положення про право та основні свободи, здійснення яких гарантується Високими Договірними Сторонами за цим міжнародним договором. Закріплені в них права є тими стандартами, які мають дотримувати держави, що взяли на себе зобов'язання за Конвенцією [8].

У цій статті йтиметься про процесуальний аспект реалізації права на звернення до міжнародних установ, юрисдикція яких визнана Україною. Дотримання процесуальних правил звернення до зазначених установ є обов'язковою умовою та передумовою такого звернення. Редакція ст. 151¹ Конституції в редакції Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» містить положення, зміст яких не встановлено національним законодавством. Передусім мова йде про остаточність судового рішення та вичерпання національних засобів юридичного захисту як передумова звернення до міжнародних судових установ, юрисдикція яких визнана Україною.

У зв'язку з цим слід зазначити, що 26 грудня 2016 р. у Конституційному Суді України відбулася презентація циклу доповідей, пов'язаних із визначенням змісту поняття «остаточне судове рішення у справі». Встановлення факту наявності остаточного рішення у судовій справі скажника є конституційною підставою прийняття конституційної скарги до розгляду і відкриття провадження за нею. Для суб'єкта права на конституційну скаргу це означає обов'язок надати до Конституційного Суду України поряд із самою скаргою рішення, яке дійсно є остаточним у його судовій справі» [9].

Цивільному процесуальному законодавству не відомий термін «остаточність» судового рішення. Проте обов'язковість та остаточність судового рішення пов'язується лише із властивостями законної сили акта правосуддя (ст. 223 ЦПК України). У юридичній літературі за допомогою законної сили судового рішення виражається правова визначеність акта правосуддя, його незмінність та виключність, а також здійсненність, преюдиціальність і обов'язковість [10, с. 646–648].

На проблему визначення «властивостей» остаточності судового рішення зверталась увага в юридичній літературі України В. В. Комаровим [5, с. 70–73]. Не існує єдиної позиції щодо цього питання і у Європейського суду з прав людини. Раніше Суд визнавав остаточними судові рішення після їх перегляду судами касаційної інстанції [11] і в жодному разі не визнавав суд наглядової інстанції як суд, який завершує можливість перегляду судових рішень на національному рівні. В іншому випадку, у рішенні Суду «*Шагін проти України*» остаточним було визнано рішення Верховного Суду України [11].

Суттєвим чином на остаточність судового рішення впливає і строк допустимого оскарження акта правосуддя. Наприклад, у рішенні Суду «*Тімотієвич проти України*» зазначено, що рішення національного суду на порушення інтересів заявника було скасовано за ініціативою прокурора, який застосував свої дискреційні повноваження. На думку Суду, в цьому випадку мало місце непропорційне та незаконне втручання в права заявника (ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції) [12].

На сьогодні встановлення змісту терміна «остаточність судового рішення» залежить не тільки від вищевказаних обставин, пов'язаних з інстанційністю перегляду судових актів та від моменту набрання законної сили рішенням за правилами національного процесуального законодавства. Ситуація ускладнюється тим, що цивільне процесуальне законодавство України, наприклад, не містить граничних строків порушення питання про поновлення строку на оскарження рішення. У зв'язку з цим у рішенні *«Пономарьов проти України»* Суд вказує, що правова система багатьох держав-членів передбачає продовження строків оскарження за наявності для цього об'єктивних підстав. Разом з цим, якщо строк на ординарне апеляційне оскарження поновлено зі впливом значного періоду часу і з підстав, які не є переконливими, то поновлення строків на оскарження може порушити принцип правової визначеності. У вказаному рішенні строк на оскарження судового акта було поновлено виходячи з того, що скрутний матеріальний стан сторони перешкодив сплаті державного мита. Суд вказує, що сторона не стверджувала про відсутність коштів, а переконувала національний суд поновити строк оскарження судового акта виходячи з відсутності вільних коштів для сплати державного мита. Більше того, відсутні відомості про те, що апелянт коли-небудь звертався з проханням відстрочити чи розстрочити сплату державного мита, що можна було здійснити за правилами національного законодавства. У такій ситуації стороні була надана можливість подати повторну

апеляційну скаргу у разі пропущення значного проміжку часу і після початку виконання рішення суду. Такі обставини, на думку Суду, мали метою не виправлення серйозних помилок, а лише повторний розгляд справи. У такому разі національні суди порушили принцип правової визначеності і «право на суд» заявника, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції. І хоча, на думку Суду, вирішення питання про поновлення строку на оскарження знаходиться в межах дискреційних повноважень національних судів, такі повноваження не можуть бути безмежними. Підставами поновлення таких строків можуть бути, наприклад, неповідомлення сторін органами влади про прийняте рішення у їх справі [11].

Однак навіть у подібних випадках можливість поновлення строків на оскарження не повинна бути необмеженою, оскільки сторони в розумні періоди часу повинні застосовувати заходи для того, щоб з'ясувати стан невідомого їм судового провадження. Про це вказується у рішеннях Суду *«Олександр Шевченко проти України»* та *«Трух проти України»* [11]. У кожному випадку національні суди повинні перевіряти, чи виправдовують підстави поновлення строків на оскарження втручання в принцип *res judicata*, особливо щодо тих справ, в яких національне законодавство не обмежує повноваження судів ані в часі, ані в підставах поновлення строків.

На підставі викладеного уявляється, що питання імплементації терміна «остаточність судового рішення» і змісту вказаного поняття в нормах націо-

нального цивільного процесуального права є актуальним виходячи з невідворотності подальшого реформування процедур оскарження та перевірки судових рішень відповідно до європейських стандартів здійснення правосуддя, а також, враховуючи мету та завдання даної статті, впливу конституційної скарги на остаточність судового рішення та на вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі.

Однак знайомство зі змістом іноземних нормативних актів, наприклад, Конституції Греції, дозволяє стверджувати той факт, що законодавство названої держави настання юридичних наслідків судового рішення пов'язує не з його законною силою, а з набуттям рішенням статусу остаточного. Так, відповідно до ч. 6 ст. 14 Конституції Греції санкції у вигляді призупинення або припинення діяльності засобу масової інформації або заборони здійснювати журналістську діяльність настають, за наявності зазначених випадків у названій нормі, після набуття рішенням суду статусу остаточного [13, с. 12]. Цивільний процесуальний кодекс вказаної держави поряд із остаточністю судового рішення оперує терміном «безповоротне» судові рішення [14, с. 537]. Виходячи із цього вважаємо, що термінологія європейського законодавства настання юридичних наслідків пов'язує з остаточністю судового рішення за відсутності терміна «законна сила», притаманного пострадянському процесуальному законодавству.

У правовій літературі М. М. Гультаєм, наприклад, конституційна скарга

розглядається як інститут демократії та засіб конституційного контролю [15]. Однак з урахуванням сучасних змін до Конституції такий підхід слід доповнити і тим, що конституційна скарга набуває властивостей процесуального документа, завдяки якому можна ставити питання про «відкриття» підстав для перегляду судових актів.

Подання конституційної скарги, як на мене, не можна розглядати як перепону для звернення до ЄСПЛ. Це не є належним національним засобом захисту цивільних прав, оскільки не передбачений у галузевому національному законодавстві – ЦПК України. Поряд з цим уявляється, що про вичерпність національних засобів слід говорити враховуючи ту систему перегляду, яка закріплена у галузевому процесуальному законодавстві, зокрема у ЦПК України.

При визначенні остаточності судового рішення також слід враховувати особливості перегляду окремих категорій цивільних справ, оскільки в багатьох випадках касаційний перегляд не допускається (статті 304¹, 309¹ ЦПК України). У вказаних випадках у разі оскарження судового рішення останнє набуває властивостей остаточності після апеляційного перегляду судового рішення. У деяких випадках оскарження судового рішення може бути ускладненим з причини встановленої можливості розгляду деяких категорій справ окремого провадження за відсутності заінтересованої особи. Як наслідок, дізнатись про встановлення судовим рішенням певних обставин та фактів зазначені суб'єкти цивільного процесуального права можуть із значним запізненням,

навіть після набрання судовим рішенням законної сили (остаточності).

Під національним засобом юридичного захисту, про який іде мова у ст. 151¹ Конституції України, в юридичній літературі розуміється правовий засіб, використання якого здатне, принаймні теоретично, призвести до відновлення права, на порушення якого скаржитися заявник у міжнародній судовій інституції [16, с. 112]. Це закріплена у законі правова можливість звернення особи до судової чи позасудової форм захисту, які включають у себе комплекс особливих процедур, що здійснюються уповноваженими державними органами й самою уповноваженою особою, спрямовані на захист і відновлення порушеного права чи свободи [17, с. 7].

Питання про вичерпність засобів правового захисту Європейський суд з прав людини вирішує в кожному конкретному випадку, спираючись на вищевказані положення, а також винятки з правила вичерпності, до яких зокрема належать невідповідність та неефективність засобів захисту [18], неможливість використання засобів захисту через існування перешкод, штучно створених державою-відповідачем [19], та ін.

Рекомендація Rec (2004) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту» містить положення, що не лише судові органи слід визнати належними та ефективними. Як належні національні засоби правового захисту можуть виступати і несудові органи. Головне – щоб їх діяльність була ефективною [20].

Ефективність засобу правового захисту передбачає можливість прийняття відповідним державним органом або державними органами всієї сукупності рішень стосовно наявного порушення права, гарантованого вказаною Конвенцією чи Протоколом до неї. Така можливість має бути практичною, а не тільки теоретичною. Якщо в державі відсутні органи, які в принципі здатні констатувати, що відповідне порушення мало місце, або ці органи не в змозі виправити порушення, в тому числі в необхідних випадках присудити особі відповідну компенсацію, звернення до них не буде вважатися засобом правового захисту від порушення [21]. Оскільки Конституційний Суд України при розгляді конституційної скарги не наділений вказаними повноваженнями, то внаслідок цього звернення до вказаного суду із зазначеною скаргою не можна, як уявляється, вважати національним засобом юридичного захисту.

Висновки. Виходячи з наведеного, можна зробити висновок про те, що рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду конституційної скарги може бути підставою для перегляду рішення суду цивільної юрисдикції за нововиявленими обставинами, але не може бути ще одним національним засобом юридичного захисту, який би «гальмував» звернення до Європейського суду з прав людини. Зміст остаточності судового рішення слід пов'язувати, як уявляється, із законною силою акта правосуддя. Зазначені властивості судового рішення та їх процесуально-правові наслідки є, на думку автора, ідентичними.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page4>.
2. До відома громадян України, іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ccu.gov.ua:8080/uk/publish/article/327167>.
3. Гульгай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя : монографія / М. М. Гульгай. – Х. : Право, 2013. – 424 с.
4. Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні : монографія / О. В. Петришин [та ін.]. – К. : Атіка-Н, 2010. – 108 с.
5. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. – Х. : Право, 2012. – 624 с.
6. Огляд Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні // Вісн. Конституц. Суду України. – 2016. – № 1. – С. 98–104.
7. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісн. Нац. акад. прав. наук України. – 2016. – № 3 (86). – С. 194–203.
8. Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод місцевими судами Харкова та Харківської області та апеляційним судом Харківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/criminal1/.
9. Підготовка до практичної роботи з конституційними скаргами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/pidgotovka-do-praktychnoyi-roboty-z-konstytucijnymy-skargamy>.
10. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
11. Стаття 6 «Право на справедливий суд» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>.
12. Справа «Гімотієвич проти України» (заява № 63158/00) [Електронний ресурс] : рішення Європ. суду з прав людини від 08.11.2005. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.5360.0>.
13. Το Σύνταγμα της Ελλάδος: σύγχρονη νομοθεσία. – Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σακκουλα, 2008. – 129 с.
14. Καλάβρος Κ. Κωδικός πολιτικής δικονομίας (με την νομολογία της ολομελίας του Αρείου Πάγου από το 1971 μέχρι και το Μάρτιο 2012). / Καλάβρος Κ., Σταματόπουλος Σ. – Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σακκουλα, 2012. – 725 с.
15. Гульгай М. Конституційна скарга як інститут демократії [Електронний ресурс] / М. Гульгай. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3213/>.
16. Cohen-Jonathan G. La Convention européenne des droits de l'homme / G. Cohen-Jonathan. – Economica, Paris, Presses universitaires d'Aix Marseille, Aix-en-Provence, 1989. – 616 p.
17. Хайрова Г. С. Право на эффективные средства правовой защиты: соотношение международно-правовой и внутригосударственной регламентации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Г. С. Хайрова. – Казань : [Б. и.], 2004. – 19 с.
18. Решение ЕСПЧ по делу *Акдивар и другие против Турции* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461451/2461451.htm>.
19. Решение ЕСПЧ по делу *Ейри против Ирландии* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461441/2461441.htm>.
20. Рекомендація Rec (2004) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_718.
21. Критерии приемлемости жалобы в Европейский суд по правам человека. Критерий № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europeanecourt.ru/kriterii-priemlemosti-zhaloby-v-evropejskij-sud/neobxodimost-ischerpaniya-vsex-sredstv-pravovoj-zashhity-pered-obrashheniem-v-evropejskij-sud/>.

References

1. Konstitutsiya Ukraïni [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu do resursu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page4>.
2. Do vidoma gromadyan Ukraïni, inozemtsiv, osib bez gromadyanstva ta yuridichnikh osib [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu do resursu: <http://ccu.gov.ua:8080/uk/publish/article/327167>.
3. Gul'tay M. M. Konstitutsiyana skarga u mekhanizmi dostupu do konstitutsiyynogo pravosudivstva: monografiya / M. M. Gul'tay. – Kh.: Pravo, 2013. – 424 s.
4. Problemi ta perspektivi zaprovadzhennya individual'noi konstitutsiynoi skargi v Ukraïni : Monografiya / O. V. Petrishin [ta in.]. – Kiïv : Atika-N, 2010. – 108 s.
5. Komarov, V. V. Tsivil'ne protsesual'ne zakonodavstvo u dinamitsi rozvitku ta praktitsi Verkhovnogo Sudu Ukraïni / V. V. Komarov. – Kh. : Pravo, 2012. – 624 s.
6. Oglyad Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferentsii z pitan' zaprovadzhennya konstitutsiynoi skargi v Ukraïni // Visnik Konstitutsiyynogo Sudu Ukraïni : zagal'noderzhavne periodichne vidannya. – 2016. – N 1. – S. 98–104.
7. Letnyanchin L. I. Konstitutsiyana sudova reforma: problemi ta perspektivi / L. I. Letnyanchin // Natsional'na akademiya pravovikh nauk Ukraïni. Visnik Natsional'noi akademii pravovikh nauk Ukraïni : zb. nauk. pr. / Nats. akad. prav. nauk Ukraïni. – Kharkiv : Pravo, 2016. – 2016. №3 (86). – S. 194–203.
8. Analiz zastosuvannya praktiki Evropeys'kogo sudu z prav lyudini ta dotrimannya Konventsii pro zakhist prav lyudini i osnovopolozhnikh svobod mistsevimi sudami Kharkova ta Kharkivs'koï oblasti ta apelyatsiynim sudom Kharkivs'koï oblasti [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu do resursu: http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/criminal1/.
9. Pidgotovka do praktichnoi roboti z konstitutsiynimi skargami [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu do resursu: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/pidgotovka-do-praktychnoyi-roboty-z-konstytuciynymy-skargamy>.
10. Kurs tsyvilnoho protsesu : pidruchnyk / V. V. Komarov, V. A. Bigun, V. V. Baranova ta in. ; za red. V. V. Komarova. – Kharkiv : Pravo, 2011. – 1352 s.
11. Stat'ya 6 «Pravo na spravedliviy sud» [Elektronniy resurs] Ministerstvo yustitsii Ukraïni. – URL : <http://www.minjust.gov.ua/19618>.
12. Sprava «Timotievich proti Ukraïni» (zayava № 63158/00) : rishennya Evropeys'kogo sudu z prav lyudini vid 08.11.2005 r. [Elektronniy resurs] Ministerstvo yustitsii Ukraïni. – URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.5360.0>.
13. Το Σύνταγμα της Ελλάδος: σύγχρονη νομοθεσία. – Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδοσεις Σακκουλα, 2008. – 129 s.
14. Καλάβρος Κ. Κωδικός πολιτικής δικονομίας (με την νομολογία της ολομελίας του Αρείου Πάγου απο το 1971 μεχρι και το Μαρτίο 2012). / Καλάβρος Κ., Σταματόπουλος Σ. – Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδοσεις Σακκουλα, 2012. – 725 s.
15. Gul'tay M. Konstitutsiyana skarga yak institut demokratiï [Elektronniy resurs] / Gul'tay M – Rezhim dostupu do resursu: <http://www.viche.info/journal/3213/>.
16. Cohen-Jonathan G. «La Convention europeienne des droits de l'homme». – Economica, Paris, Presses universitaires d'Aix Marseille, Aix-en-Provence, 1989. – 616 pages.
17. Khayrova G. S. Pravo na effektivnye sredstva pravovoy zashchity: sootnoshenie mezhdunarodno-pravovoy i vnutrigosudarstvennoy reglamentatsii: avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.10 – mezhdunarodnoe pravo; evropeyskoe pravo / G. S. Khayrova. – Kazan': B.i., 2004. – 19 s.
18. Reshenie ESPCh po delu Akdivar i drugie protiv Turtzii [Elektronnyy resurs]. – rezhim dostupa: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461451/2461451.htm>.
19. Reshenie ESPCh po delu Eyri protiv Irlandii [Elektronnyy resurs]. – rezhim dostupa: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461441/2461441.htm>.
20. Rekomendatsiya Rec (2004) 6 Komitetu ministriv Radi Evropi derzhavam-chlenam «Shchodo vdoskonalennya natsional'nikh zasobiv pravovogo zakhistu» – Rezhim dostupu do resursu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_718.

21. Kriterii priemlemosti zhaloby v Evropeyskiy sud po pravam cheloveka. Kriteriy № 6 [Elektronnyy resurs]. – rezhim dostupa: <http://europeancourt.ru/kriterii-priemlemosti-zhaloby-v-evropejskij-sud/neobxodimost-ischerpaniya-vsex-sredstv-pravovoj-zashhity-pered-obrashheniem-v-evropejskij-sud/>.

Гусаров К. В., доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой гражданского процесса Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков

e-mail: gusarovkv@mail.ru

ORCID ID orcid.org/0000-0001-8774-259X

**Влияние конституционной жалобы
на окончательность судебного решения
и исчерпание национальных средств юридической защиты
в гражданском процессе**

Статья посвящена анализу института конституционной жалобы, внесенной в содержание Конституции Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно правосудия)» в части влияния на окончательность судебного решения. Особое внимание уделено соотношению исчерпания национальных средств юридической защиты с конституционной жалобой в аспекте ст. 35 Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Автором также делается вывод о содержании понятия окончательности судебного решения, которое впервые закреплено в национальном законодательстве в норме ст. 151¹ Конституции Украины в редакции вышеуказанного Закона. Делается вывод, что подачу конституционной жалобы заинтересованным лицом нельзя рассматривать как преграду для обращения в Европейский суд по правам человека. По мнению автора, обращение в Конституционный Суд Украины с конституционной жалобой не является надлежащим национальным средством защиты гражданских прав, поскольку не предусмотрен в отраслевом национальном законодательстве – Гражданском процессуальном кодексе Украины. Вместе с тем отмечается, что об исчерпаемости национальных средств следует говорить, учитывая ту систему инстанционного пересмотра судебных решений, которая закреплена в отраслевом национальном законодательстве.

Ключевые слова: конституционная жалоба, исчерпаемость национальных средств юридической защиты, окончательность судебного решения.

Gusarov K. V., Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Civil Procedure Department, Yaroslav Mydriy National Law University, Ukraine, Kharkiv

e-mail: gusarovkv@mail.ru

ORCID ID orcid.org/0000-0001-8774-259X

**The Influence of Constitutional Complaint
on the Finality of Judgment and Exhaustion
of Domestic Remedies in Civil Procedure**

The article addresses the institute of constitutional complaint which is incorporated in Constitution by the Law of Ukraine «On the Amendments to the Constitution of Ukraine (concerning justice)». The above mentioned institute is analyzed from the perspective of its impact in the finality of court decision. Special attention is paid to the interrelation between the exhaustion of domestic remedies, on the one hand, and constitutional complaint, on the other, in terms of Art. 35 of European Convention on Human Rights. The author also makes the conclusion as to

the meaning of the finality of judgment, which was first enshrined in national legislation by Art. 151¹ of the Constitution of Ukraine in the wording of the aforementioned Law. It is concluded that filing a constitutional complaint cannot be regarded as an obstacle to recourse to the European Court of Human Rights. The author points out that bringing a constitutional complaint before the Constitutional Court of Ukraine does not amount to an appropriate domestic remedy because such measure is not established in special sectoral legislation, namely in Civil Procedural Code of Ukraine. Thus it is emphasized that exhaustion of domestic remedies should be treated with regard to the system of instance review of judicial decisions, which is provided in national law, i.e. in Civil Procedural Code of Ukraine.

Key words: constitutional complaint, exhaustion of domestic remedies, finality of judgment.